

Буцький П.Е.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИВАТНОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ В ПІВДЕННІЙ УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ ст.)

У процесі історичного розвитку аграрного сектора економіки України мало місце існування різних форм землеволодіння. Їх вивчення дозволяє не тільки краще зрозуміти історію конкретного регіону, але і виявити тенденції в розвитку земельних відносин. У вітчизняній історіографії низка авторів розкривають різні аспекти земельних відносин в Південній Україні, спираючись на широке коло джерел. Проте, назріла необхідність комплексного дослідження проблеми саме приватного землеволодіння, виходячи з сучасних методологічних позицій. У зв'язку із вищезазначеним метою дослідження є визначення особливостей приватного землеволодіння в Таврійській губернії. Об'єктом дослідження є поземельні відносини на території Південної України. Предметом дослідження є – тенденції трансформації приватного землеволодіння в Таврійській губернії, як одного з регіонів Південної України. Хронологічні межі дослідження – друга половина 19 ст. Територіально дослідження охоплює всі повіти Таврійської губернії. За даними перепису 1905 року, основну площу земель склали приватні володіння. У порівнянні із 1877 роком вона збільшилася на 1,8%, із 1887 – на 5,4%. По повітах губернії розподіл приватних володінь коливався від 6,1 до 86,3%. Він був найбільшим у Феодосійському (86,3%), Євпаторійському (84,4%) та Перекопському (83,5%), а найменшим у Бердянському (6,1%) та Мелітопольському (28,5%). Всіх приватних земельних володінь у Таврійській губернії нараховувалося 21845 дес., при загальній площі 2492450 дес. Таким чином, середній розмір володінь становив 114,1 дес. Опубліковані поземельні переписи ЦСК дають змогу проаналізувати розвиток приватного землеволодіння в Таврійській губернії в цілому та по повітах з точки зору розподілу земельної площі за станами, за найбільшою та найменшою площею землеволодіння та розміщення землеволодіння. Перспективою дослідження є нанесення основних районів приватної власності на геоінформаційну мапу для більш наглядного представлення результатів аналізу.

Ключові слова: Південна Україна, землеволодіння, приватний власник, селяни, дворяни.

Постановка проблеми. У військових умовах, коли Україна відстоює свою землю та незалежність, особливого значення набуває дослідження та збереження аграрної історії минулих століть. В процесі історичного розвитку аграрного сектора економіки України мало місце існування різних форм землеволодіння. Їх вивчення дозволяє не тільки краще зрозуміти історію конкретного регіону, але і виявити тенденції в розвитку земельних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній історіографії накопичений певний досвід вивчення історії землеволодіння та землекористування. Серед останніх робіт треба виділити праці О.М. Приймака, А.М. Крилової, С.І. Пачева, Н.Р. Теміровою [1; 2; 4; 9]. Спираючись на широке коло джерел, автори розкривають різні аспекти земельних відносин в Південній Україні. Проте, назріла необхідність комплексного дослідження

проблеми саме приватного землеволодіння, виходячи з сучасних методологічних позицій.

Мета статті. У зв'язку із вищезазначеним метою дослідження є визначення **основних тенденцій трансформації** приватного землеволодіння в Таврійській губернії. Об'єктом дослідження є поземельні відносини на території Південної України. Предметом дослідження є – тенденції трансформації приватного землеволодіння в Таврійській губернії, як одного з регіонів Південної України.

Поставлена мета визначає вирішення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати розподіл приватної земельної площі за соціальними станами;
- охарактеризувати тенденції розвитку особистого приватного землеволодіння та приватного землеволодіння товариств та партнерств (товариществ);

– визначити середню площу приватного землеволодіння по повітах.

Хронологічні межі дослідження – друга половина XIX ст. Територіально дослідження охоплює всі повіти Таврійської губернії.

Виклад основного матеріалу. Інформацію про зміни у розподілі землеволодіння у наступні десятиріччя після селянської реформи знаходимо поземельних переписах Російської імперії за 1877, 1887 та 1905 роки та земських матеріалах [6–8].

Починати аналіз даних, на нашу думку, краще з матеріалів перепису 1887 року, у розрізі порівняння його результатів із переписом 1877 року.

Опрацьовані нами дані перепису 1887 року показують, що найбільшими власниками землі в Таврійській губернії були селяни-общинники (надільні землі) та приватні особи, яким належало 91,5% площі губернії. Більша половина всіх земель (52,1%) знаходилася у приватній власності. Сільські товариства володіли 40% земельного фонду. Інші види землеволодіння складалі тільки 8,5%, зокрема скарбниці належало 5,5%, уділу – 0,2%, іншим установам – 2,8%

На півдні губернії землі приватних власників займали ще більшу частку – 4/5 всієї земельної площі: у Євпаторійському повіті 89,1%, Перекопському 85,9%, Феодосійському 86,7%, Симферопольському 76% [8].

Земські статистики, спираючись на поземельний перепис 1887 року, наводять практично ті самі дані, з мінімальним відхиленням. У другій половині 1880-х років поземельна власність у Таврійській губернії розподілялася за головними категоріями землеволодіння таким чином (табл. 1, 2).

Найменший відсоток приватних земель простежувався у Бердянському та Мелітопольському повітах, а найбільший у Євпаторійському повіті.

Таблиця 1
Розподіл землеволодіння в Таврійській губернії за головними категоріями

Форма власності	Площа (дес.)	% від загальної площі
Приватна власність	2715421	50,1
Власність та користування селян	2160202	39,8
Казенна	327378	6
Удільна	9132	0,2
Інша	209783	3,9
Всього	5421816	100

За відносною кількістю селянських земель повіти розташовувалися у зворотному порядку [5].

Схожі дані наводить В.Є. Постніков [3]. Найменшим ступенем заселення відрізнялася північна, степова частина Криму, і головною причиною цього була відсутність тут вільних земель для поселення: майже весь Крим належав приватному землеволодінню. Крим представляв велику відмінність від материкових, північних повітів, Таврійської губернії, де селянському землеволодінню належало більше половини всієї земельної площі, або 58%, у Криму ж селянське землеволодіння займало лише 17%.

Кожен із трьох північних повітів Таврійської губернії мав свої особливості у характері землеволодіння. Бердянський повіт можна було назвати селянським повітом: у ньому сільським товариствам належало 89% усієї площі зручних земель повіту і лише 11% приватному землеволодінню, скарбниці та іншим. У Мелітопольському повіті у володінні сільських товариств знаходилося 63%, а в Дніпровському повіті лише 42% загальної площі зручних земель.

Таблиця 2
Розподіл землеволодіння в Таврійській губернії за головними категоріями по повітах

Повіти	Приватна власність		Власність та користування селянських товариств		Скарбниці, уділ та інші		Загальна кількість землі (дес.)
	площа (дес.)	(%)	площа (дес.)	(%)	площа (дес.)	(%)	
Бердянський	40260	5,1	700325	88,4	51898	6,5	792463
Мелітопольський	340263	28,7	753299	63,3	96068	63,3	1189630
Дніпровський	561255	49,7	474451	42,0	93000	8,3	1129006
Перекопський	425310	77,8	31910	5,8	89404	16,4	546624
Євпаторійський	433910	86,3	19771	4,0	48799	9,7	502480
Симферопольський	359235	73,1	62591	12,8	79698	14,1	491524
Феодосійський	485899	78,5	61785	10,0	71278	11,5	618962
Ялтинський	69289	45,8	56070	37,1	25868	17,1	151227

Останній повіт був регіоном переважно приватного землеволодіння [3].

За переписом 1887 року практично половина (43,9%) всіх приватних земель належала дворянам, земля яких знаходилася у повітах: Симферопольському (58,9%), Дніпровському (58,4%), Мелітопольському (56,8%) та Ялтинському (65,8%). З 1877 по 1887 рік дворянське землеволодіння знизлося на 16,5%, головним чином у Бердянському (-29,9%), Феодосійському (-37,5%) та Євпаторійському (-20,8%).

З інших видів землеволодіння значним розміром відрізнялося селянське, яке збільшилося за рахунок дворянського. За переписом 1887 року селянам належало 26,4%, тобто $\frac{1}{4}$ всієї приватної поземельної власності, проти 14,2% у 1877 р.

Збільшення селянського землеволодіння відзначалося в усіх частинах губернії, крім Дніпровського повіту, у якому дворянське землеволодіння трималося більш менш стабільно, і де купецьке землеволодіння значно збільшилося. За кількістю власників селянське землеволодіння було значно більше власності інших станів та складало у губернії $\frac{4}{5}$ (80,8%) всіх власників. Коливання було у окремих повітах від 44,8% (Перекопський) до 93,5% (Ялтинський). Якщо вони володіли лише невеликим відсотком (26,4%) всіх земель, які знаходилися у приватній особистій власності, то це було пов'язано із невеликим, порівняно із іншими станами, розміром їх володінь. Середнє землеволодіння у губернії не перевищувало 64,1 дес. Найменшими розмірами селянські володіння відрізнялися у Ялтинському повіті, де середнє володіння не перевищувало 2,3 дес., а найбільшими у Перекопському (1155,6 дес.), де багато земель належало цілим селянським товариствам. У інших повітах середній розмір селянського володіння коливався від 39,6% до 196,5 дес.

Купецьке землеволодіння займало у 1877 і 1887 р. третє місце серед інших приватних власників Таврійської губернії. Купцям, які становили тільки 2,6% всіх землевласників, належало 17,9% загальної кількості землі. Найменш

було поширено купецьке землеволодіння у Бердянському (4,9%), Мелітопольському (9,4%) та Ялтинському (9,2%) повітах, а найбільше у Дніпровському (32,7%) та Перекопському (24,4%). За розмірами купецьке землеволодіння займало перше місце. Середній розмір по губернії становив 1312,3 дес. (у 1877 р. – 1315,7 дес.). Найбільшими розмірами купецьких володінь відрізнялася північно-західна частина губернії, тобто Дніпровський повіт, де середнє володіння дорівнювало 10363,5 дес. (у 1877 році – 9043,9 дес.), потім йшов Перекопський (4919,4 дес.). Найменший, малоземельний – Ялтинський (172,7 дес.).

Міщанське землеволодіння ані за кількістю поміщиків (5,9%), ані за кількістю земель (4,1%) великого значення для губернії не мало. За кількістю власників перше місце займав Симферопольський повіт, у якому знаходилося губернське місто (15,4%), далі Євпаторійський (10,5%), у якому була найбільша кількість міщанських земель (13,2% всіх земель повіту). Значно менші площі вони займали у Симферопольському та Перекопському повітах (3,6%), а найменшу (0,1%) у Дніпровському, у якому переважало селянське землеволодіння (92,4%). Середній розмір міщанського володіння (139,3 дес.) був у два рази більше селянського, хоча у той самий час практично у 10 разів менше купецького (1312,3 дес.). Найбільш значні міщанські володіння зустрічалися у Перекопському повіті, де середній розмір дорівнював 938 дес., потім у Євпаторійському (середній розмір 673,6 дес.). Найменші – Ялтинський (11 дес.) та Симферопольський (31 дес.) повіти [8].

За даними перепису 1905 року [6], основну площу земель склали приватні володіння. У порівнянні із 1877 роком вона збільшилася на 1,8%, із 1887 – на 5,4%. По повітах губернії розподіл приватних володінь коливався від 6,1 до 86,3%. Він був найбільшим у Феодосійському (86,3%), Євпаторійському (84,4%) та Перекопському (83,5%), а найменшим у Бердянському (6,1%) та Мелітопольському (28,5%) (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Розподіл землеволодіння в Таврійській губернії за головними категоріями

	1877	1887	1905	Різниця порівняно із 1905 роком (дес.)	
				1887	1877
Приватні	2 718 726 (52%)	2 625 140 (52,8%)	2 765 971 (52,6%)	+ 47245	+140831
Надільні	1957 (37,5)	1 931 488 (38,8%)	1 960 621 (37,2)	+ 26044	-3089
Скарбниця, уділи та ін.	535 531 (10,2%)	418 384 (8,4%)	546 293 (10,2)	+ 117147	-10762

Таблиця 4

Розподіл землеволодіння за соціальними станами

	1905	1877	Збільшення чи зменшення у 1905 р.		Площа 1905 року (%)		
			дес.	рази			
Дворянам	869 594	1 585 757	-716 163	-1,82	16,6	31,4	34,9
Духовний особам	70 112	487	+69 625	+143,97	1,3	2,5	2,8
Купцям та почесним громадянам	503 281	467 082	+36 199	+1,08	9,6	18,2	20,2
Міщанам	153 281	147207	+6031	+1,04	2,9	5,6	6,1
Селянам	831 899	373 766	+458 133	+2,23	15,8	30,1	33,4
Іншим	52 687		+52 687		1	1,9	2,1
Іноземним підданам	11 639	50015	-38 376	-4,30	0,2	0,4	0,5
Всього приватним власникам	2 492 450	2624314	-131 864	-1,05	47,4	90,1	100

Приватна власність чітко поділялася на два види – власне приватну та приватну землю товариств та партнерств (товариществ). Перша складала 2492450 дес. або 90,1% всієї приватної власності, друга 273521 дес. або 9,9%. При цьому, порівняно із 1877 роком перша знизилася на 131864 дес. або у 1,5 рази, а друга збільшилася на 179109 дес. або у 2,9 разів. Ситуація у повітах була наступна (табл. 5, 6).

У 5-ти повітах (з 8-ми) приватна особиста власність за 28 років знизилася (у 1,06–1,32 рази), а у трьох збільшилася (у 1,08–1,59 раз). При цьому, власність товариств за цей час збільшилася в 5-ти повітах (у 1,09–143,31 рази), у одному вона була новим явищем, а у 2-х знизилася. Найбільші зміни відбулися у Перекопському повіті, де приватні власники втратили 102,1 тис. дес., а товариства отримали 110,6 тис. дес., у Дніпровському,

Таблиця 5

Приватна особиста земельна власність у повітах

Повіти	Площа (дес.)		збільшення чи зменшення у 1905 р.		% приватної власності у 1905 році складає
	1905	1877	дес.	рази	
Симферопольський	331 447	354 819	-23 372	-1,07	91,6
Бердянський	46 114	28 855	+17 259	+1,59	93
Дніпровський	489 229	560 225	-70 996	-1,15	88,1
Євпаторійський	437 522	402 048	+35 474	+1,09	98,5
Мелітопольський	312 287	332 762	-20 475	-1,07	95,1
Перекопський	322 440	424 533	-102 093	-1,32	74,3
Ялтинський	65 368	69 289	-3921	-1,06	96,4
Феодосійський	488 043	451 783	+36 260	+1,08	92,9

Таблиця 6

Земельна власність товариств та партнерств

Повіти	Площа (дес.)		збільшення чи зменшення у 1905 р.		% приватної власності у 1905 році складає
	1905	1877	дес.	рази	
Симферопольський	30 257	7710	+22 547	+3,92	8,4
Бердянський	3490	11405	-7915	-3,27	7
Дніпровський	66 150	1030	+65 120	+64,22	11,9
Євпаторійський	6699	31 862	-25 163	-4,76	1,5
Мелітопольський	16 009	7512	+8497	+2,13	4,9
Перекопський	111 350	777	+110 573	+143,31	25,7
Ялтинський	2459		+2459	–	3,6
Феодосійський	37 107	34 116	+2991	+1,09	7,1

де володіння перших зменшилося на 71 тис. дес., а у других збільшилися на 65,1 тис. дес. У Євпаторійському – збільшилися на 35,5 тис. дес., зменшилися на 25,2 тис. дес. відповідно, у Феодосійському – +36,3 тис. дес., +3 тис. дес. У співвідношенні цих двох видів власності по губернії товариства значно поступалися приватним власникам. Тільки у Перекопському повіті власність останніх перевищувала $\frac{1}{4}$ частину приватного землеволодіння (25,7%), у Дніпровському вона досягла $\frac{1}{8}$ частини, а у всіх інших складала менше $\frac{1}{10}$ всіх приватновласницьких земель, у тому числі в 3-х повітах вона не сягала навіть 5%, а саме у Євпаторійському (1,5), Ялтинському (3,6) та Мелітопольському (4,9).

Серед приватних власників головне місце належало дворянам, які володіли 869,6 тис. дес., що складає $\frac{1}{6}$ всієї площі губернії, більше $\frac{3}{10}$ площі приватного володіння та більше $\frac{1}{3}$ приватної власності. За дворянами йшли селяни (та колоністи), які володіли 831,9 тис. дес., тобто кількістю землі, яка практично дорівнювала площі дворянського землеволодіння. Третє місце належало купцям та почесним громадянам, які володіли 503,3 дес. або біля $\frac{1}{10}$ загальної площі губернії та до $\frac{1}{5}$ приватної власності. Досить великими були володіння міщан – 153,3 тис. дес., які складала 5,6% приватної власності. Інші стани володіли 134,4 тис. дес. або 4,8% приватної власності.

Якщо порівнювати дані за 1877 рік із даними 1905 р., то отримуємо наступні результати (табл. 7).

Селяни, які у 1877 році, займали третє місце, отримавши 458,1 дес., вийшли на друге місце. Якщо у 1877 році їх власність складала 7,2% загальної та 13,8% площі приватного землеволодіння, то у 1905 році вона займала практично $\frac{1}{6}$ частину першої та $\frac{3}{10}$ другої. Значно збільшилася земельна власність всіх інших власників, крім дворян; так, володіння купців збільшилися на 36,2 тис. дес. (або на 8%), міщан на 6 тис. дес. (на 4%), духовних осіб (практично в 144 рази) та інших на 14,3 тис. дес. (на 29%). Це збільшення відбулося за рахунок власності дворян, які втратили

за 28 років 716,2 тис. дес. або фактично (45,1%) своєї власності, що у 1877 займала $\frac{3}{10}$ загальної площі губернії та $\frac{3}{5}$ приватного землеволодіння, у на 1905 рік складала $\frac{3}{10}$ загальної площі губернії та $\frac{3}{10}$ приватної площі. Таким чином, всі стани, крім дворян, які володіли у 1905 році площею 1622,9 тис. дес. (1877 – 1038,6 тис. дес.) мали у 1905 році значно більшу частку, а саме 30,8% (1877 – 19,9) у загальній площі, 58,7% (1877 – 38,3) всього приватного землеволодіння та 65,1% (1877 – 39,6) особистого приватного землеволодіння.

Другу категорію приватного землеволодіння складала товариства, які поділялися на селянські та інші, а також партнерства – селянські, міщанські, змішані (селянсько-міщанські), різностанові та торгово-промислові.

Володіли землею переважно селянські товариства. Площа їх земель в губернії становила 186,9 тис. дес., що складало 3,5% всієї її площі та 6,8% приватної власності. Серед партнерств на першому плані були селянські, які володіли 82,8 тис. дес. (1,6 та 3%). Власність торгово-промислових товариств не значна – 2,9 тис. дес. В загальній площі селянські товариства та партнерства володіли площею 279,9 тис. дес. Додавши сюди приватну власність селян та міщан у кількості 985,1 тис. дес. отримаємо площу 1265 тис. дес. у 2,5 рази більше ніж власність купців та на $\frac{1}{3}$ більша ніж площа дворянського землеволодіння.

Порівняно із 1877 роком землеволодіння товариств та партнерств збільшилося на 179,1 дес. або практично у три рази. Це пояснюється значним збільшенням власності селянських товариств (на 183,6 дес. або у 55,6 разів) та виникненням нових видів приватної власності – землеволодіння селянських товариств (82,8 тис. дес.) та інших (1 тис. дес.). Навпаки, власність торгово-промислових партнерств у 1905 р. виявляється меншою ніж у 1877 році (на 88,3 тис. дес.).

Поеднуючи окремі види володінь у три великі групи: дворянську, купецько-торгово-промислову та селянсько-міщанську, виявляється, що з 8 повітів

Таблиця 7

Відсоток приватного землеволодіння окремих станів у 1877 та 1905 роках

Соціальний стан	В загальній площі		Площа приватних власників	
	1905	1877	1905	1877
Дворяни	16,6	30,3	31,4	58,3
Селяни	15,8	7,2	30,1	13,8
Купці	9,6	8,9	18,2	17,2
Інші	5,4	3,8	10,4	7,3

Таврійської губернії, дворянське землеволодіння переважало тільки у двох – Дніпровському та Ялтинському. Тільки у останньому воно складало більше половини приватної земельної власності. В інших повітах перевага належала іншим групам власників, а саме селянам та міщанам, яким у Бердянському та Феодосійському повітах належало більше $\frac{1}{2}$ приватної земельної площі. Купці всюди поступалися іншим групам, тому що їх власність тільки у Євпаторійському та Перекопському повітах перевищувала $\frac{1}{4}$ приватної власності.

Всіх приватних земельних володінь у Таврійській губернії нараховувалося 21845 дес., при загальній площі 2492450 дес. Таким чином, середній розмір володінь становив 114,1 дес. У окремих повітах він коливався від 6,4 до 699,4 дес. При цьому, він був найбільшим (більше 400 дес.) у Перекопському (699, 4 дес.) та Євпаторійському (400,7 дес.) та найменшим (менше 100 дес.) у Ялтинському (6,4 дес.) та Симферопольському (75,6 дес.) [6].

Висновки. Таким чином, опубліковані поземельні переписи ЦСК дають змогу проаналізувати розвиток приватного землеволодіння в Таврійській губернії в цілому та по повітах з точки зору розподілу земельної площі за станами, за найбільшою та найменшою площею землеволодіння та розміщення землеволодіння. У губернії приватне землеволодіння значно переважало над іншими видами. На початок 20 ст. площа дворянського землеволодіння була найбільшою, але за досліджуваний період відбулося значне її зменшення. У 1905 році приватна площа селянського землеволодіння практично зрівнялася із площею дворянського. Крім того, слід звернути увагу на відмінність північних (материкових) повітів із південними з точки зору розподілу земельних площ. Для більш наглядного представлення результатів дослідження в перспективі планується нанесення основних районів приватної власності на геоінформаційну мапу.

Список літератури:

1. Крилова А.М. Описово-статистичні документи державних установ земельної позики як джерело дослідження землеволодіння та землекористування Північного Приазов'я. Культура народів Причорномор'я. Симферополь, 2009, № 162, С. 118–125.
2. Пачев С.І. Поземельні відносини у приазовських болгар в другій половині XIX на початку XX ст. Наукові записки. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Т. 5. К., 1999, 196–209.
3. Постников В.Е. Южнорусское крестьянское хозяйство, М., 1891, XXXII, 392 с.
4. Приймак О.М. Селянство Південної України: соціальна історія кінця XIX – початку XX століть : моногр. О.М. Приймак. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 458 с.
5. Сборник статистических сведений по Таврической губернии. Симферополь, 1885. Т. 9: Памятная книжка Таврической губернии, 1889, 2, 675 с.
6. Статистика землевладения 1905 г.: В 50 вып. Центральный статистический комитет Министерства внутренних дел. СПб., 1906. Вып. 42: Таврическая губерния, 1907, 49 с.
7. Статистика поземельной собственности и населенных мест Европейской России: В 8 вып. Центральный статистический комитет Министерства внутренних дел. СПб., 1880. Вып. 8: Губернии Новороссийской группы: Екатеринославская, Таврическая, Херсонская и Бессарабская (с 9 картограммами), 1885. 6, IV, 137, 9 с.
8. Статистика Российской Империи XXII. Главнейшие данные поземельной статистики по обследованию 1887 года: В 60 вып. Центральный статистический комитет Министерства внутренних дел, СПб., 1892, Вып. 41: Таврическая губерния, 1895, 38 с.
9. Темірова Н.Р. Поміщики України в 1861–1917 рр.: соціально-економічна еволюція. Донецьк : ДонНУ, 2003, 319 с.

Butskiy P.E. FEATURES OF THE TRANSFORMATION OF PRIVATE LAND OWNERSHIP IN SOUTHERN UKRAINE (SECOND HALF OF THE 19th CENTURY)

In the process of historical development of the agricultural sector of Ukraine's economy there were various forms of land tenure. Their study allows not only to better understand the history of a particular region but also to identify trends in the development of land relations. Based on a wide range of sources, the authors reveal various aspects of land relations in southern Ukraine. However, there is a need for a comprehensive study of the problem of private land ownership, based on modern methodological positions. In connection with the above purpose of the study is to determine the characteristics of private land ownership in the Tavricheskaya gubernia. The object of research is the territory of Southern Ukraine. The subject of the research is the

peculiarities of the transformation of private land tenure in the Tavricheskaya gubernia as a part of Southern Ukraine. Chronological boundaries of the study – the second half of the 19th century. Territorially, the study covers all counties of the Tavricheskaya gubernia. According to the 1905 census, the main area of land was private property. Compared with 1877, it increased by 1.8%, from 1887 – by 5.4%. In the counties of the province, the distribution of private property ranged from 6.1 to 86.3%. It was the largest in Feodosiyskiy uezd (86.3%), Yevpatoriyskiy (84.4%) and Perekopskiy (83.5%), and the smallest in Berdyanskiy (6.1%) and Melitopolskiy (28.5%). All private land holdings in the Tavriycheskaya gubernia numbered 21,845 des., With a total area of 2492450 des. Thus, the average size of possessions was 114,1 des. Published land censuses allow us to analyze the development of private land tenure in the Tavricheskaya gubernia as a whole and by counties in terms of distribution of land by state, largest and smallest area of land tenure, and location of land tenure. The prospect of the study is to put the main areas of private property on a geographic information map for a clearer presentation of the results of the analysis.

Key words: Southern Ukraine, land tenure, private owner, peasants, nobles.